

Ошовська Вікторія, студентка бакалаврату
Панченко Наталія, старший викладач
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: 0000-0003-3878-5563

ПРОБЛЕМИ, КРИТЕРІЇ ТА ТРУДНОЩІ ЦИФРОВОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОЛОГІЇ

У сучасних умовах глобальної цифровізації гуманітарні науки, зокрема філологія, зазнають суттєвих змін. З'являється новий напрям — цифрова гуманітаристика, яка поєднує традиційні методи аналізу текстів із сучасними цифровими технологіями. Проте цей процес супроводжується низкою проблем і труднощів, що потребують осмислення.

Передусім це системні суперечності, які гальмують розвиток науки та ускладнюють сучасні дослідження текстів і мовних явищ. Однією з найгостріших проблем є низький рівень розвитку цього напрямку в Україні. Більшість філологічних досліджень залишаються традиційними, описовими та майже не інтегрованими з цифровими методами, що призводить до відставання від глобальних наукових тенденцій. Важливим є розуміння науки як складної керованої системи, де ефективність залежить від організації збору, обробки та використання інформації, а також від оптимального розподілу ресурсів і стратегічного планування розвитку [1].

Які виклики постають при спробі інтегрувати методи цифрової гуманітаристики з методами каталогізації, інвентаризації, кураторських та історичних досліджень? Які види продуктивних зіткнень і неузгодженостей виникають, коли розуміння ранньомодерних документів та інформації в цих галузях зустрічається з технічними вимогами сучасного комп'ютерного моделювання?[3] Ці питання, поставлені авторами проєкту Enlightenment Architectures, є надзвичайно актуальними й для української цифрової філології. Коли класичні філологічні методи (текстологія, джерелознавство, лінгвостилістика) зустрічаються з вимогами комп'ютерного моделювання (формалізація, однозначність, консистентність), виникають продуктивні, але складні неузгодженості, які потребують окремого дослідження.

Важливою проблемою є також цифровий розрив: значна частина науковців не має достатнього доступу до сучасних технологій або необхідних цифрових навичок. Це створює нерівність у можливостях проведення досліджень. Тісно пов'язана з цим проблема недостатньої матеріально-технічної бази — брак сучасного обладнання, програмного забезпечення та доступу до текстових корпусів і цифрових ресурсів.

Крім того, спостерігається слабка інтеграція української філології у світовий науковий простір. Вітчизняні дослідження не завжди відповідають міжнародним стандартам, зокрема щодо відкритості даних і відтворюваності результатів. Мови поза англomовним світом, особливо діалекти та мови з нелатинськими письмовими системами, є недостатньо представленими в цифровій гуманітаристиці [2]. Українська мова з її кириличною писемністю належить саме до таких. Мультилінгвальна робоча група DARIAH має на меті покращення цифрових досліджень для мов і діалектів із недостатнім ресурсним забезпеченням [2]. Проте українська філологія поки що не інтегрована в подібні європейські ініціативи. Більшість цифрових інструментів

(корпусні менеджери, токенизатори, моделі машинного навчання) розроблені передусім для англійської або інших західноєвропейських мов, що створює додаткові технічні перешкоди для українських дослідників. Важливою залишається й методологічна проблема, яка полягає у відсутності чітких підходів до поєднання класичних філологічних методів із цифровими технологіями.

Для аналізу стану цифрової гуманітаристики у філології використовують низку критеріїв. Перший — технологічний, який визначає рівень застосування цифрових інструментів, таких як текстові корпуси, автоматичний аналіз і штучний інтелект. Другий — методологічний, що оцінює ступінь інтеграції традиційних і цифрових підходів. Третій — освітній критерій, який відображає підготовку фахівців із цифровими компетентностями. Важливим є також ресурсний критерій, який передбачає доступ до баз даних, архівів і програмного забезпечення. Інтеграційний критерій показує рівень участі у міжнародних проєктах і міждисциплінарній співпраці.

Якщо проблеми мають системний характер, то труднощі — це конкретні перешкоди, що виникають у повсякденній діяльності дослідника. Однією з головних труднощів є робота з великими обсягами текстів. Традиційні методи аналізу не дозволяють ефективно обробляти такі масиви інформації, тоді як цифрові методи потребують навичок статистичного аналізу та роботи з даними. Це пов'язано з переходом від обробки даних до обробки знань, що є характерною рисою розвитку інформатики як науки [1].

Моделювання є ключовим видом діяльності цифрової гуманітаристики та одним з головних способів, за допомогою якого відбувається процес формування та трансформування знань. Найбільші успіхи моделювання слід шукати в його невдачах, які змушують поставити епістемологічне питання про те, як ми знаємо те, що ми справді знаємо в гуманітарних науках [3]. Це глибоке методологічне спостереження. Коли ми намагаємося змоделювати текстовий феномен (наприклад, поетичний метр, синтаксичну конструкцію, жанрову приналежність), невдачі моделі часто вказують на прогалини в нашому власному теоретичному розумінні. Таким чином, моделювання стає не лише інструментом, але й способом пізнання.

Ще однією суттєвою трудностю є недостатній рівень цифрової грамотності філологів. Багато дослідників не володіють спеціалізованими програмами аналізу текстів або мовами програмування, що обмежує їхні можливості. Проблемою є і потенційна невідповідність навичок: коли студенти мають лінгвістичну освіту, вони не обов'язково володіють необхідними технічними навичками, і навпаки [2]. Також важливою є проблема адаптації до нових технологій, яка вимагає часу, навчання та зміни наукового мислення.

До труднощів належить і обмежений доступ до ресурсів: відсутність передплат на міжнародні бази даних, закритість багатьох корпусів текстів, нестача технічних можливостей для зберігання даних. Окрім цього, спостерігається фрагментарність досліджень через відсутність узгоджених стандартів і співпраці між науковцями.

У ширшому значенні ці труднощі відображають перехідний етап розвитку філології від традиційної до міждисциплінарної науки. Вони свідчать про необхідність модернізації підходів, розвитку цифрових компетентностей і поєднання гуманітарних і технічних знань.

Отже, цифрова гуманітаристика відкриває нові можливості для розвитку філології, але супроводжується низкою проблем і труднощів. Проблеми мають системний характер і пов'язані з ресурсами, інтеграцією та методологією, тоді як труднощі є їхніми практичними проявами. Подолання цих викликів можливе через розвиток цифрових навичок, удосконалення матеріально-технічної бази та активну інтеграцію у міжнародний науковий простір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блажевич Н.О., Добров Г.М., Глушков В.М. Наукознавство, кібернетика, інформатика. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2017.
2. DARIAH-EU Annual Report 2022. URL: <https://zenodo.org/records/13740997>
3. Alliance of Digital Humanities Organizations. Digital Humanities in the Memory Institution: The Challenges of Encoding Sir Hans Sloane's Early Modern Catalogues of His Collections. URL: <https://olh.openlibhums.org/article/id/4581/>